

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΡΕΥΝΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑΣ ΚΑΙ ΕΚΛΟΓΙΚΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

Οι έρευνες πολιτικής κουλτούρας και εκλογικής συμπεριφοράς αποτελούν έναν από τους βασικούς πυλώνες των ερευνητικών παραδόσεων του ΕΚΚΕ. Η διαδρομή τους μέσα στο χρόνο λειτουργίας του Κέντρου είναι πλούσια και μακρά. Μια σχηματική περιοδολόγηση της πορείας τους, η οποία, όμως, αντανακλά και τον ουσιαστικό κάθε εποχή προσανατολισμό τους, μπορεί να τις εντάξει σε τρία διακριτά χρονικά διαστήματα που διαχωρίζονται από γεγονότα τομές στη συνολική ιστορία του ΕΚΚΕ. Έτσι, μπορεί κάποιος να διακρίνει:

α) την πρώτη περίοδο από το 1959, έτος ίδρυσης του Κέντρου, μέχρι το 1967, έτος εγκαθίδρυσης της δικτατορίας,

β) την περίοδο της ωριμότητας από το 1974 με την επιστροφή στη δημοκρατική ομαλότητα μέχρι το 1995, έτος ίδρυσης των Ινστιτούτων, και

γ) την περίοδο από το 1995 μέχρι σήμερα, που αντανακλά έναν περισσότερο εξωστρεφή και ευρωπαϊζόντα προσανατολισμό της κοινωνικής έρευνας γενικά και της πολιτικής έρευνας στη χώρα.

Σε αυτό το πλαίσιο, ψήγματα της πορείας των ερευνών πολιτικής κουλτούρας και εκλογικής συμπεριφοράς ανιχνεύονται ήδη από τα πρώτα χρόνια ίδρυσης του Κέντρου, όταν ακόμη η πολιτική επιστήμη ήταν το «παράγωγο» του δικαίου κατά κύριο λόγο και της ιστορίας κατά δεύτερο», κατά την έκφραση του Γεράσιμου Νοταρά,¹ ενός εκ των βασικών συντελεστών των

1. Νοταράς Γ., 2003, «Η πολιτική επιστήμη στην Ελλάδα την δεκαετία του '60. Πρώτα βήματα και αντιδράσεις», στο Λαμπίρη – Δημάκη Ι. (επ. εκδ.), *Κοινωνικές επιστήμες και πρωτοπορία στην Ελλάδα 1950-1967*, Ειδικό Αφιέρωμα, Αθήνα, ΕΚΚΕ – Gutenberg, σ. 103-113, εδώ, σ. 103.

ερευνητικών πραγμάτων στο πεδίο της πολιτικής επιστήμης στο Κέντρο, την πρώτη δεκαετία λειτουργίας του. Το τότε ΕΚΚΕ, το Κέντρο Κοινωνικών Επιστημών Αθηνών (ΚΚΕΑ), όπως ήταν η πρώτη επωνυμία του θεσμού, δεν άργησε να αναπροσδιορίσει το τοπίο αμφισβητώντας δυναμικά τα επιστημολογικά προσαιτούμενα της πολιτικής έρευνας και ανάλυσης έξω και πέρα από την ταύτισή της με το δημόσιο δίκαιο και τις πολιτικές ιδέες.

Σε μια δύσκολη για τα πολιτικά πράγματα της χώρας εποχή, και στα μέσα της πολυτάραχης δεκαετίας του 1960, οι ερευνητές του Κέντρου καινοτομούν με την πρώτη έκδοση του ιδιαίτερα σημαντικού έργου «Οι πολιτικές δυνάμεις στην Ελλάδα»², έργου που εισάγει ουσιαστικά εργαλεία πολιτικής κοινωνιολογίας και ανάλυσης μιας θεματολογίας νέας, όπως η εκλογική συμπεριφορά, ο τρόπος διαμόρφωσης του κομματικού συστήματος, οι ομάδες πίεσης και οι ομάδες συμφερόντων, η έρευνα του τρόπου διαμόρφωσης των πολιτικών αποφάσεων, οι εξωτερικές και εσωτερικές επιδράσεις στη διαμόρφωση της πολιτικής ζωής του τόπου. Μια θεματολογία, δηλαδή, που συνιστά την ανάλυση της πολιτικής ζωής σε μια εθνική ή/και διεθνή κοινωνία. Τα γνωστικά εν ολίγοις αντικείμενα τα οποία προσεγγίζονταν μέχρι τότε από την ελληνική ακαδημαϊκή κοινότητα και διανοήση αποκλειστικά και μόνο βιβλιογραφικά και μέσω της ξένης βιβλιογραφίας, ενώ αυτή η ίδια η πολιτική έρευνα αντιμετωπιζόταν καχύποπτα, με δυσπιστία και στην καλύτερη περίπτωση με αμηχανία.

Στην καινοτομία αυτή, τόσο ως προς τη χρήση των εργαλείων όσο και ως προς τη θεματολογία, συνέβαλε αποφασιστικά αφ' ενός η στελέχωση του Κέντρου με επιστήμονες εξοικειωμένους με σύγχρονες μεθόδους κοινωνικών επιστημών και αφ' ετέρου η υλοποίηση ερευνητικών προγραμμάτων, τα οποία επικεντρώνονταν στα καίρια κοινωνικά ζητήματα της εποχής και στη μελέτη των πολιτικών τους προεκτάσεων. Το Κέντρο αποτέλεσε εκείνη την εποχή και για πρώτη φορά –καθώς θα ακολουθήσουν και με πιο συστηματικό τρόπο αργότερα και μέχρι σήμερα πολλές φορές ακόμη– φυτώριο εκπαίδευσης νέων επιστημόνων. Η παι-

2. Meynaud J., Μερόπουλος Π. και Γ. Νοταράς, 2002, *Οι πολιτικές δυνάμεις στην Ελλάδα*, Αθήνα, Σαββάλας.

δευτική αυτή λειτουργία αποτέλεσε μιαν άλλη πρωτοπορία του θεσμού. Στους κόλπους του διατυπώθηκαν με ενάργεια συγκροτημένες επιστημονικές σκέψεις και υποθέσεις για την εξέλιξη της ελληνικής κοινωνίας αλλά και διαμορφώθηκε μια νέα γενιά κοινωνικών επιστημόνων που αργότερα συνέχισαν τις επιστημονικές τους αναζητήσεις και δραστηριότητες σε ακαδημαϊκά περιβάλλοντα.

Η δικτατορία αποτελεί τομή για τη λειτουργία του Κέντρου, η οποία όμως δεν έφτασε μέχρι την εξαφάνισή του. Η πορεία της πολιτικής έρευνας και ανάλυσης ανακόπτεται προσωρινά (κατά τη Δικτατορία) για να ανακάμψει με νέα δυναμική κατά τη Μεταπολίτευση. Η αναδιατύπωση και ο αναπροσδιορισμός των ερευνητικών προσανατολισμών του Κέντρου προς την εμπειρική διερεύνηση επίκαιρων κοινωνικών ζητημάτων καθοδηγεί τη διοργάνωση και διεξαγωγή μεγάλης κλίμακας εμπειρικών ερευνών, χωρίς προηγούμενο στη χώρα. Στο ερευνητικό στόχαστρο μπαίνουν, το πολιτικό σύστημα, οι πολιτικοί και οι κοινωνικοί θεσμοί, πολιτικές και εκλογικές συμπεριφορές, η θεσμική και αξιακή συγκρότηση της κοινωνίας.

Το πλαίσιο στο οποίο σχεδιάστηκαν και υλοποιήθηκαν οι μεγάλες εμπειρικές έρευνες πολιτικής κουλτούρας και εκλογικής συμπεριφοράς των δεκαετιών του 1980 και 1990 υπάκουαν σε συγκεκριμένη ερευνητική δεοντολογία και περιεχόμενο. Για πρώτη φορά, η κοινωνική –και ειδικότερα η πολιτική– έρευνα και ανάλυση υιοθετούν ένα σαφές θεωρητικό σχήμα προαπαιτούμενων που αφορούν κυρίως τη μέθοδο. Έτσι, η έρευνα που προγραμματίζεται και διεξάγεται στο ΕΚΚΕ κατά την περίοδο των πρώτων μεταπολιτευτικών δεκαετιών και πριν την ίδρυση των Ινστιτούτων επεδίωξε την κάλυψη δύο θεμελιακών κοινωνικών αιτημάτων: το αίτημα της ελεύθερης ανάπτυξης και προώθησης της επιστημονικής κοινωνικής έρευνας και το αίτημα της παροχής στην Πολιτεία όλων εκείνων των «δεδομένων» που θεωρούνται αναγκαία για την καλύτερη και ορθολογικότερη λήψη αποφάσεων στους τομείς χάραξης και άσκησης πολιτικής. Θεωρήθηκε, λοιπόν, ότι το μεγαλύτερο μέρος της προγραμματιζόμενης έρευνας θα έπρεπε να συμβάλει άμεσα ή έμμεσα στη βαθμιαία διάλυση των πέπλων άγνοιας που κάλυπταν το σύνολο σχεδόν των πτυχών της νεοελληνικής πραγματικότητας. Ως

προς την προσέγγιση, η τυχόν εμμονή στη στενή προοπτική της απλής ζήτησης και ταξινόμησης «χρήσιμων» δεδομένων απορρίφθηκε, όπως και η πρόταξη μιας καθαρά ποσοτικής θεώρησης της επιστημονικής έρευνας. Οι έρευνες που διεξήχθησαν κατά την περίοδο αυτή αντανakλούν την αναθεώρηση της μέχρι τότε κυριαρχίας μιας εμπειρικής θετικιστικής αντιμετώπισης της Γνώσης και της Επιστήμης, καθώς «ολοένα και περισσότερο γινόταν αντιληπτό ότι η οποιαδήποτε ερευνητική επιστημονική διαδικασία ανάγεται σε τελευταία ανάλυση σε προβλήματα δομής που προϋποθέτουν μια προσεκτικότητα και θεωρητικά ενσυνείδητη προσεγγιστική προσπάθεια διατύπωσης ερωτημάτων και υποθέσεων, μια προσπάθεια που καλείται πριν απ' όλα να κατασκευάσει το αντικείμενό της».³ Στο πλαίσιο αυτό «η γενικευμένη φενάκη περί της δύναμει διαφάνειας των κοινωνικών φαινομένων που «αρκεί να μελετηθούν σωστά για να μπορούν να λυθούν», όπως και η αντίληψη της έρευνας «ως απλής διαδικασίας συλλογής πληροφοριών» αντικαταστάθηκαν από μια ερευνητική αντίληψη που θεωρούσε την έννοια της ακρίβειας ως μεθοδολογική προϋπόθεση και όχι ως προφανή και αυτονομοποιούμενο σκοπό, ενώ τα ζητήματα των «δομών» και ακόμη περισσότερο των «αιτιοτήτων» που αποτέλεσαν το λόγο ύπαρξης των ερευνητικών προγραμμάτων άρχισαν να αντιμετωπίζονται ως ανοιχτά ερωτήματα και όχι ως κλειστά και προδιαγεγραμμένα γνωστικά αντικείμενα. Έτσι, ο προγραμματισμός της επιστημονικής έρευνας της περιόδου πριν την ίδρυση των Ινστιτούτων, στο ΕΚΚΕ, άρχισε να εμπεριέχει με τρόπο σαφή και απερίφραστο και θεωρητική έρευνα.

Με αφετηρία τα παραπάνω, η εκπόνηση του βασικού ερευνητικού προγράμματος του Κέντρου εντάχθηκε στο πλαίσιο μιας μακροπρόθεσμης διαδικασίας που επεχείρησε να εντοπίσει τα βασικά κοινωνικά προβλήματα της χώρας, πέρα από συγκυρίες και ανεξάρτητα από οποιαδήποτε άμεση σκοπιμότητα. Στη βάση αυτή, η προβληματική γύρω από την οποία στράφηκε η δραστηριότητα του ΕΚΚΕ, βασίστηκε σε μια αρθρωμένη αντίληψη για τις τάσεις εξέλιξης και μετασχηματισμού της ελληνι-

3. Βλ. το αφιέρωμα στα 30 χρόνια λειτουργίας του ΕΚΚΕ, με τίτλο «Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών 1959-89», Αθήνα, ΕΚΚΕ, 1989, σ. 28.

κής κοινωνικής πραγματικότητας. Με πλαίσιο το γενικό αυτό περίγραμμα σχεδιάζονται και υλοποιούνται μεγάλες εμπειρικές έρευνες που επικεντρώνονται σε ειδικές θεματικές επιτόπιας διερεύνησης του κοινωνικού μετασχηματισμού, η δε πολιτική έρευνα και ανάλυση για πρώτη φορά αντιμετωπίζονται ως προνομακό θεματικό πεδίο. Ως αποτέλεσμα, από το 1985 κι εντεύθεν, παράγονται πρωτοποριακές σειρές εμπειρικών ερευνών, οι γνωστές σε όλους έρευνες πολιτικής κουλτούρας ή/και συμπεριφοράς. Για πρώτη φορά μπαίνουν στο μικροσκόπιο ως κεντρικά θέματα διερεύνησης παράμετροι, όπως οι στάσεις και απόψεις πολιτών απέναντι στην πολιτική, το πολιτικό σύστημα και οι αξίες του, οι σχέσεις των πολιτών προς τα κόμματα, το κομματικό σύστημα και οι αξίες του, καθώς και τα συναφή θέματα της πόλωσης, του ανταγωνισμού, του κυνισμού, η πρόσληψη και το περιεχόμενο των εννοιών «Δεξιά» και «Αριστερά», καθώς και η συνακόλουθη τοποθέτηση των πολιτών στην αντίστοιχη κλίμακα, οι κοινωνικές και ιδεολογικές διακριτικές τομές που επηρεάζουν και προσδιορίζουν τη δομή της ψήφου, και όλα αυτά σε συγκριτική διάσταση και προοπτική. Για πρώτη φορά, και αρκετά πριν το ζήτημα του φύλου αναδειχθεί ως ιδιαίτερο πεδίο έρευνας και ανάλυσης, στο ΕΚΚΕ εξετάζεται η πολιτική συμπεριφορά των γυναικών, η συστηματοποίηση και εμβάθυνση στη μελέτη της μεταβλητής του φύλου όσον αφορά τη διαμόρφωση της πολιτικής συμπεριφοράς, η διερεύνηση της πολιτικής φυσιогνωμίας της Ελληνίδας, η οποία παρέμενε σε μεγάλο βαθμό ένα άγνωστο πολιτολογικό μέγεθος. Επίσης, άρχισε να συγκροτείται το αρχείο του πολιτικού προσωπικού της χώρας με σημαντικά δεδομένα για την εκλογική σταδιοδρομία όλων των υποψηφίων βουλευτών από το 1911 κι εντεύθεν, με βασικές κατηγοριοποιήσεις τη χρονιά υποψηφιότητας, την εκλογική περιφέρεια, το κόμμα το αποτέλεσμα της εκλογής καθώς επίσης και την ανανέωση του πολιτικού προσωπικού (οικονομική και πραγματική) συνολικά για κάθε εκλογή, κατά κόμμα και κατά εκλογική περιφέρεια. Σημαντικό έργο αποτέλεσε και η αποτύπωση του κομματικού ιστού της χώρας με την έκδοση ενός Άτλαντα των Πολιτικών Κομμάτων. Πρωταγωνιστές αυτών των προσπαθειών αναδεικνύονται στελέχη δυναμικά της σύγχρονης ακαδημαϊκής πραγματικότητας όπως οι επί σειρά

ετών διατελέσαντες επιστημονικοί Διευθυντές ή Πρόεδροι του Κέντρου –Κ. Τσουκαλάς, Ν. Διαμαντούρος, Χ. Λυριντζής – και τα επιστημονικά στελέχη– Γεωργαντίδης Μπ., Βούλγαρης Ι., Δημητράκος Δ., Δώδος Δ., Καφετζής Τ., Μιχαλοπούλου Κ., Μπεχράκης Θ., Νικολακόπουλος Η., Παναγιωτοπούλου Ρ., Παντελίδου-Μαλούτα Μ., Παπαδάκη Β., Παπαθανασίου Ι., Παπλιάκου Β., Τσακίρη Ε. κ. ά.

Η συμβολή των παραπάνω πρωτοπόρων, για τα ελληνικά πράγματα, πολιτικών ερευνών ήταν καίρια και αναφορικά με την ανάπτυξη ενός σημαντικού θεωρητικού προβληματισμού για την εμπειρική αποτύπωση σειράς μεθοδολογικών προϋποθέσεων για τη διενέργεια ερευνών πολιτικής κουλτούρας και συμπεριφοράς σε τοπικό και διεθνές –συγκριτικό επίπεδο. Βασική επιδίωξη στη συγκρότηση αυτών των μεθοδολογικών όρων αποτέλεσε η κατασκευή κοινών– συγκρίσιμων δεικτών σε «κλασικές» μεταβλητές αποτύπωσης και αποτίμησης της πολιτικής συμπεριφοράς όπως η μορφή και η δομή της ανάμειξης και της συμμετοχής των πολιτών στην πολιτική, οι προσδιοριστικές παράμετροι και τα κίνητρα της ψήφου, και αυτό το ίδιο το «νόημα» του άξονα «Αριστερά» – «Δεξιά», η επίδραση της ηλικίας και της «γενιάς» στην πολιτική συμπεριφορά, η διερεύνηση των προτύπων κοινωνικής ενσωμάτωσης, με αφετηρία το επάγγελμα, το εισόδημα, την περιουσία, το επίπεδο εκπαίδευσης κ.λπ.

Αυτή καθαυτή η εννοιολόγηση του όρου «πολιτική κουλτούρα» τέθηκε στο μικροσκόπιο της επιστημολογικής διερεύνησης.⁴ Ο προβληματισμός που αναπτύχθηκε γύρω από τα θέματα αυτά, σε συνδυασμό με τον προβληματισμό γύρω από άλλους θεματικούς άξονες της εν γένει ερευνητικής δραστηριότητας του Κέντρου έθεσε τα θεμέλια της συζήτησης για την αναδιάτα-

4. Βλ., σχετικά, *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, Ειδικά Τεύχη, 69 Α, Καλοκαίρι 1988, και 75 Α, Καλοκαίρι 1990, και Τεύχος 92-93, Α'-Β', 1997. Βασικοί συντελεστές των ερευνών αυτών ήταν οι Τσουκαλάς Κ. (Επιστημονικός Διευθυντής – ΕΚΚΕ) και οι ερευνητές του ΕΚΚΕ, Γεωργαντίδης Μπ., Νικολακόπουλος Η., Μιχαλοπούλου Κ., Καφετζής Τ., Δώδος Δ., Παντελίδου – Μαλούτα Μ., Παναγιωτοπούλου Ρ., Παπλιάκου Β., Μπεχράκης Θ., Παπαδάκη Β. Σ., Δημητράκος Δ., Τσακίρη Ε., και τότε οι συνεργάτες Δεμερτζής Ν. και Λυριντζής Χρ.

ξη βασικών δεδομένων ταξινομών και αναλυτικών εργαλείων όπως οι δεδομένες κατηγοριοποιήσεις του επαγγέλματος και όχι μόνον. Η συζήτηση κρατάει μέχρι σήμερα, που ο βασικός αυτός δείκτης αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον με τις τρέχουσες αναδιατάξεις στην αγορά εργασίας.

Από τη στιγμή που οι υφιστάμενες δομές και οι πολιτικοί θεσμοί όπως και το δίπολο ενσωμάτωση – περιθωριοποίηση τέθηκαν στο μικροσκόπιο, η διερεύνηση λοιπών όρων θεσμικής συγκρότησης και οργάνωσης της κοινωνικής ζωής διεκδίκησε σημαντική θέση στην ερευνητική δραστηριότητα του Κέντρου. Με την εμπνευσμένη καθοδήγηση του Η. Δασκαλάκη, η «ομάδα των νομικών» του Κέντρου, κατά τον τότε Διευθυντή Β. Φίλια, (Ανδρίτσου Α., Δασκαλάκη Η., Παπαδοπούλου Π., Τσαμπαρλή Δ., Φρονίμου Ε.) επεξεργάστηκε, διατύπωσε και υλοποίησε τα πρωτοποριακά και μέχρι σήμερα μοναδικά ερευνητικά σχέδια πανελλαδικής εμβέλειας εμπειρικών ερευνών για το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης στη χώρα αλλά και το θεσμό της φυλακής. Τα όρια ανοχής και αντοχής της ελληνικής κοινωνίας για το «διαφορετικό», το «παρεκκλίνον», έμπαιναν για πρώτη φορά στο μικροσκόπιο και αναμετρήθηκαν μ' αυτό το ίδιο το κεφαλαιώδες ζήτημα της κατάργησης της θανατικής ποινής.

Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1990 μια πολύτιμη λοιπόν κληρονομιά είχε σωρευτεί. Μια σημαντική περιουσία για την ποιότητα της δημοκρατίας είχε δημιουργηθεί με καινοφανή και πρωτοποριακό τρόπο για τα ερευνητικά δεδομένα της χώρας. Έτσι το 1995, με την εφαρμογή του Ν. 1514/85, ιδρύεται το Ινστιτούτο Πολιτικής Κοινωνιολογίας με βασικό αντικείμενο εκ του νόμου την εν γένει «διερεύνηση του πολιτικού φαινομένου». Το Ινστιτούτο δημιουργήθηκε αφ' ενός για να εντάξει σε ένα συστηματικότερο ερευνητικό περιβάλλον το έργο που είχε ήδη παραχθεί⁵ και, αφετέρου, να προγραμματίσει την ανάπτυξη των ερευνών σε ένα ευρύτερο πεδίο, προσδιορίζοντας τομείς δρα-

5. Το έργο αυτό, σε αδρές γραμμές, ήταν: σειρά εμπειρικών δειγματοληπτικών ερευνών με θέμα την πολιτική κουλτούρα και την εκλογική συμπεριφορά από το 1985 και μετά, συγκέντρωση και ταξινόμηση μιας πλήρους σειράς επίσημων εκλογικών αποτελεσμάτων της Ελλάδας από το 1926 και μετά, καθώς και ένα πλήρες αρχείο πολιτικού προσωπικού της χώρας από τον Μεσοπόλεμο και μετά.

στηριότητας που καλύπτουν ξεχωριστούς κλάδους πολιτικής έρευνας αλλά και υπηρετούν συνεκτικά το στόχο της διερεύνησης των σχέσεων μεταξύ των γοργά μεταβαλλόμενων κοινωνικών συνθηκών της χώρας και των αποκρυσταλλωμένων σε βάθος χρόνου πολιτικών θεσμών, νοοτροπιών και συμπεριφορών.

Με τις ερευνητικές αυτές δραστηριότητες, δημιουργήθηκαν προϋποθέσεις για τη σύνδεση του Ινστιτούτου με Δίκτυα Δεδομένων και Ομάδες Έρευνας στον ευρωπαϊκό χώρο, που έχουν συναφή αντικείμενα στο ευρύτερο πεδίο της εκλογικής κοινωνιολογίας και της πολιτικής συμπεριφοράς. Παράλληλα, δινόταν η δυνατότητα, τα υπό διερεύνηση φαινόμενα στο πεδίο αυτό να αντιμετωπισθούν στο συστηματικότερο και αναγκαίο, τις τελευταίες δεκαετίες, πλαίσιο ενός σταθερού Πολιτικού Παρατηρητηρίου. Η διεύρυνση του χώρου της πολιτικής έρευνας του ΕΚΚΕ με τη δημιουργία του Ινστιτούτου Πολιτικής Κοινωνιολογίας έγινε δυνατή με την ένταξη σε αυτό επιστημόνων και από άλλες επιστημονικές ειδικότητες, όπως είναι η κοινωνιολογία των θεσμών, η επικοινωνία και τα ΜΜΕ, η κοινωνιολογία των μειονοτήτων. Αυτό δημιούργησε μια διεπιστημονικότερη διάσταση στον ερευνητικό προγραμματισμό του Ινστιτούτου, η οποία αποτυπώθηκε και στους άξονες των δραστηριοτήτων του. Από την άλλη πλευρά, το Ινστιτούτο ιδρύθηκε σε μια στιγμή αλλαγών στη γενικότερη ερευνητική πολιτική του Κράτους: τα ανταγωνιστικά και συγχρηματοδοτούμενα ευρωπαϊκά προγράμματα ενέτασσαν μεγάλο μέρος του ερευνητικού ιστού στην ευρέως εννοούμενη «αγορά», με κύρια συνέπεια την έμφαση στη στοχοθετημένη και εφαρμοσμένη έρευνα και τη σύνδεση της ερευνητικής πολιτικής με τα συγκεκριμένα ζητήματα που τίθενται από την εφαρμοζόμενη κρατική πολιτική σε μια σειρά τομείς της ελληνικής κοινωνίας και τους θεσμούς της.

Το Ινστιτούτο επεδίωξε εξ αρχής να ανταποκριθεί στο νέο αυτό προσανατολισμό της ερευνητικής πολιτικής. Στη θεματική του, εξάλλου, ο προσανατολισμός αυτός συγκεκριμενοποίησε το γενικό σκοπό του, δηλαδή, τη διερεύνηση των σχέσεων μεταξύ μεταβαλλόμενων κοινωνικών συνθηκών και αποκρυσταλλωμένων πολιτικών θεσμών και συμπεριφορών, σε δύο βασικές ενότητες μελέτης: α) τον εκσυγχρονισμό των δομών και θεσμών του κράτους και τα ζητήματα τα οποία τίθενται ως προς τις αξί-

ες και τα περιεχόμενα της (εθνικής) ταυτότητας από τη νέα θέση της Ελλάδας στον Ευρωπαϊκό Χάρτη και β) το νέο ρόλο της Ελλάδας στη βαλκανική περιφέρεια, ιδιαιτέρως δε ως χώρας υποδοχής προσφύγων και οικονομικών μεταναστών.

Το Ινστιτούτο, σήμερα, συνεχίζει να εστιάζει σε νέες και παλαιές μορφές κοινωνικών αντιπαραθέσεων και βίας, καθώς και να ανταποκρίνεται με *κοινωνιολογική φαντασία, απομαγεύοντας* τα νέα κοινωνικά αιτήματα. Οι παντός είδους διαμεσολαβήσεις, με κυρίαρχη αυτή των ΜΜΕ αποτελούν σημαντικό πεδίο έρευνας. Η αναδιάταξη των σύγχρονων κοινωνικών συγκρούσεων και διακυβευμάτων επέφερε βέβαια και την αναδιάταξη των προτεραιοτήτων στην ερευνητική του ατζέντα. Έτσι, πεδίο της ΑΡΙΣΤΕΙΑΣ του Ινστιτούτου αποτέλεσε το «Μεταναστευτικό Ζήτημα», τόσο στο επίπεδο άσκησης δημόσιας πολιτικής όσο και στο επίπεδο του δημόσιου λόγου για τη μετανάστευση. Στη βάση αυτή ο λόγος των ίδιων των μεταναστών είναι σημαντικό ζητούμενο ανάλυσης και επιστημονικού προβληματισμού.

Πέραν τούτων, το Ινστιτούτο δεν έπαψε ποτέ να επενδύει ερευνητικά στους βασικούς άξονες της κληρονομιάς του, όπως αυτό αποδεικνύεται και με την εμμονή του –παρά τον περιορισμό της χρηματοδότησης– στη συνεχιζόμενη διά του Ινστιτούτου συμμετοχή του ΕΚΚΕ και της Ελλάδας, από το 2000 κι εντεύθεν, στη διεξαγωγή διαδοχικών «γύρων» της Ευρωπαϊκής Κοινωνικής Έρευνας, ενός εργαλείου που ανατοποθετεί τη συζήτηση επί της μεθοδολογίας με νέους όρους. Το γνωστό ESS, European Social Survey, αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα μέχρι τώρα προγράμματα Συγκριτικής Πολιτικής και Κοινωνιολογίας, στον ευρωπαϊκό αλλά και το διεθνή χώρο (Βραβείο Descartes το 2005 για τη μεθοδολογική του καινοτομία).

Οι βασικές επιστημονικές και επιχειρησιακές αρχές με βάση τις οποίες συγκροτούνται η δομή και οι διαδικασίες της ΕΚΕ σε διάφορα επίπεδα, υπηρετούν την κεντρική φιλοσοφία αυτού του ερευνητικού σχεδίου, η οποία ορίζεται από τρεις αλληλένδετους άξονες:

- τη μεγιστοποίηση της συγκρισιμότητας των εμπειρικών δεδομένων μιας διεθνικής- κοινωνικής πολιτικής έρευνας,
- την εισαγωγή απαιτητικών καινοτομιών στα μεθοδολογικά και τεχνικά εργαλεία των εμπειρικών-δειγματοληπτικών

- ερευνών κοινού, προκειμένου να επιτευχθούν υψηλότεροι βαθμοί ακρίβειας, εγκυρότητας και αξιοπιστίας, και
- τη σύνδεση της ακαδημαϊκής κοινωνικής-πολιτικής έρευνας με το σχεδιασμό των πολιτικών στη διαμορφούμενη «ευρωπαϊκή πολιτεία», μέσα από μια περιοδική χαρτογράφηση των προσανατολισμών του κοινού, από το οποίο και νομιμοποιούνται αυτές οι πολιτικές.

Ως εκ τούτων και παρά το γεγονός ότι η ΕΚΕ δεν φιλοδοξεί να υποκαταστήσει καμία άλλη εθνική ή διεθνή δομή ή υποδομή συλλογής κοινωνικών δεδομένων, δεν είναι υπερβολική η εκτίμηση των σχεδιαστών του ότι *«προς το παρόν αποτελεί το μοναδικό εργαλείο διεθνούς μακροσκοπικής εμπειρικής διερεύνησης στην Ευρώπη ως προς την εννοιολογική του σύλληψη, τη μεθοδολογική του καινοτομία και τις δυνατότητες εκμετάλλευσης των αποτελεσμάτων του»*.⁶

Η λογική της επιλογής των θεμάτων της ΕΚΕ χαρακτηρίζεται επίσης από πρωτοτυπία και μοναδικότητα. Εξ αρχής γίνεται φανερό ότι το κέντρο βάρους των διερευνήσεων για τις οποίες σχεδιάστηκε αφορά τη *συστηματική μελέτη των κατανομών, των διαφοροποιήσεων και των αλλαγών στις κοινωνικές, πολιτικές και πολιτιστικές πεποιθήσεις και συμπεριφορές των Ευρωπαίων πολιτών διαχρονικά και δι-εθνικά / δια-κρατικά καθώς και την ερμηνεία αυτών των διαφοροποιήσεων και αλλαγών*.⁷ Η δομή λοιπόν και η επιλογή των προς διερεύνηση ουσιαστικών ζητημάτων αντανακλά κάθε φορά αυτή την έμφαση στην ανάγκη επένδυσης στην ευρωπαϊκή μακροσκοπική συγκριτική κοινωνική έρευνα και ως προς αυτό διαφοροποιείται και από τις έρευνες στάσεων και κοινής γνώμης οι οποίες χαρακτηρίζονται από τοπικότητα και συγχρονικότητα.

Το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών διαμέσου του Ινστιτούτου Πολιτικής Κοινωνιολογίας ανέλαβε τον Εθνικό Συ-

6. «The European Social Survey (ESS) – a research instrument for the social sciences in Europe», Report prepared for the Standing Committee for the Social Sciences (SCSS) of the European Science Foundation (ESF), Presented by the Steering Committee and the Methodology Committee for an ESS, June 1999, σ. 12.

7. «The European Social Survey (ESS) – a research instrument for the social sciences in Europe».

ντονισμό της υλοποίησης του European Social Survey στην Ελλάδα από το 2000 κι εντεύθεν. Έκτοτε έχουν ολοκληρωθεί τέσσερις γύροι εμπειρικής διερεύνησης και η γνώση μας γύρω από τα θέματα που πραγματεύεται η ΕΚΕ έχει ανυπολόγιστα διευρυνθεί. Ο ακαδημαϊκός προβληματισμός επίσης. Η δε εμπλοκή των συμμετεχόντων ερευνητών σε διεθνή δίκτυα επεξεργασίας μεθοδολογικών καινοτομιών και εργαλείων αποτελεί ένα αξιοποιήσιμο κεφάλαιο γνώσης κι εμπειρίας.

Ιωάννα Τσίγκανου

